

INHOUD

1 STEVIGE WEEKDIEREN 13

De klassen van de stam 25

Koppotigen 28

Tweekleppigen 30

Buikpotigen 31

Keverslakken 32

Stoottanden 34

Wormmollusken, schildvoetigen en mutsdragers 35

2 FOSSIELEN 39

Hoogbejaarde horentjes 39

'Haaiantanden zoekend voel ik pure gelukzaligheid'

– Michel van Roon 45

Kalk 51

3 INKTVISSEN 55

Ammonieten 55

Nautilussen 57

Argonauten 62

Octopussen 65

Pijlsnelle inktvissen 74

Zeekatten 79

4 TWEEKLEPPIGEN 85

Noordkromp 85

Gapers en garnalen 92

‘Ik verzamel geen schelpen maar gegevens over schelpen’

– Adriaan Gmelig Meyling 98

Nonnetjes 107

Vliegende nonnen 116

Mossels en kokkels 118

Kokkels en mossels 121

Boormossels en andere boorders 124

Hartigheden 131

Zaagjes 137

Geluksschelp 138

Een kilometer strand op Neeltje Jans 141

Mantels 147

Slijk- of otterschelpen 151

Zwaardscheden en mesheften 155

‘Je kunt het zo gek niet bedenken of het leeft wel in zee’

– Rykel de Bruyne 161

Oesters 178

5 SCHELLEN EN MENSEN 189

Parels aan de kroon 189

Grotto's 193

Zondagskind 195

Musea 196

‘Op het strand van Schiermonnikoog zou ik iedere dag uren kunnen doorbrengen’ – Thijs de Boer 199

Erotica 207
Blaas de hoorn, laat je horen 211
Heilig 214
Olieschelpen 215
Mossellijm 217
Schelpengeld 220
Hoop doet leven 222
Schelpen winnen of verliezen? 224
De zee koelt af en warmt op 228

'De ecologie van schelpen vind ik het leukst, waar en hoe ze leven' – Sylvia van Leeuwen 232

6 SLAKKEN 247

Tweeslachtigheid 248
Roofslakken en hun prooien 250
Alikruiken, purperslakken en krabben 253
Tandslakken 259
Borende horens 263
Pantoffelhelden 268
Horens als hoeden 270
Zeeoren 273
Tolslakken 278
Koffieboontjes 280
Olijfjes 286
Giftige kegels 290
Slak met een angel 296

'Met kevers en huisjesslakken heb je het beste uit twee werelden' – Menno Schilthuis 301

Links- of rechtsgewonden 313
Zoetwaterslakken 318

7 **TE LAND!** 325

Segrijnslakken met heimwee 331

Monniksslakken 335

Bedrogen slakken 336

‘Je hebt geen wandelschoenen nodig als je met mij op stap gaat’ – Bert Jansen 337

Klimmers 349

8 **NAAKTKRUIPERS** 353

Snelheidsduivels 356

Zevenennegentig naaktslakken 357

Naaktslakken met huisje 358

9 **ZOETWATERMOSSSELS** 361

Verdringende filteraars 361

Schilders- en zwanenmossels 364

10 **COÖPERATIE EN COLLABORATIE** 367

Samenwonen 369

Meerijden 372

Kraakpanden 374

Slakkenbijen 379

Dank- en nawoord 381

Gebruikte literatuur 384

Personenregister 397

Soortenindex 401

Wulk, noordhoren, noordkrompen en wijde mantels

STEVIGE WEEKDIEREN

Schelpen! Van rond tot puntig, van minuscuul tot voetbalformaat, van breekbaar tot stevig, van lomp en lijvig tot slank en gestroomlijnd, van glad tot grillig, van wit tot welke kleur ook – dat zulke schitterende sculpturen gemaakt kunnen worden door een snotterig weekdier dat voor negentig procent uit water bestaat verbaast mij nog altijd bij iedere schelp.

Mijn neiging om schelpen te zoeken dank ik aan ons vakantiehuisje op Schiermonnikoog. Dat kochten mijn ouders in 1966 en nu is het van mijn broer, van mijn zussen en van mij. Ik kom zolang ik me herinner in de vakanties op Schier en daar begon mijn voorkeur voor schelpen. Eerst werd mijn vader besmet met de schelpenzoekkoorts door een collega van hem, die ook altijd naar Schiermonnikoog ging. Zijn collega had het weer van de eilander schoenmaker, die zijn schelpenverzameling in een vitrine in zijn werkplaats had uitgesteld. Mijn negen jaar oudere broer kreeg de smaak eveneens te pakken en weldra liet ook ik me bekoren door de verscheidenheid aan vormen en kleuren van die wonderlijke wezens met hun parelmoeren glans.

Rond mijn achtste werd mijn schelpenverzamelwoede serieuzer. Met de schelpengids onder handbereik begon ik naamkaartjes te schrijven, compleet met wetenschappelijke naam, vindplaats en datum. Ik stopte ze in alle soorten doosjes waar ik beslag op wist te leggen. De fraaiste kleinoden bewaarde ik in een zelfgemaakt soort van letterbak, van aan elkaar geplakte, zwartgeverfde luciferdoosjes.

Kort daarvoor mocht ik voor het eerst mee naar de Balg, het beloofde land in het oosten van Schiermonnikoog. Op de Balg

lagen de mooiste schelpen voor het oprapen, daar gebeurde het. Ik watertandde bij de verhalen van mijn vader en broer over de Balg, hun avonturen over scheepswrakken, drijfzand en aanvallende zilvermeeuwen. Ik keek er al jaren naar uit en zeurde of ik mee mocht. Maar als jongste moest ik bij mijn moeder achterblijven, terwijl de rest van het gezin op expeditie naar de oost ging, met fietstassen vol handdoeken, regenjassen, strandkoecken, bandenplakspullen en potten en zakken om schelpen in te stoppen. Vlak voor mijn achtste verjaardag werd ik eindelijk oud en groot genoeg bevonden voor de initiatie. Mijn vader hield de weersvoorspelling bij en wachtte op oostenwind in combinatie met laagwater aan het einde van de dag. Dan ploeterden we oostwaarts door de kwelder, een barre tocht door glibberige slenken waar dazen je beten. En dan konden we terug over het stevige zand langs de waterlijn zoeven met de wind in de rug. Soms draaide de wind en moesten we terug nog eens tegen de wind in. Dat waren helse tochten waar geen eind aan

Vondsten van het strand van Schiermonnikoog in de zomer van 2018

Noordkrompen

kwam, maar ik zette door, want ik was groot genoeg.

Op de Balg en het Oosterstrand zochten we schelpen. De noordkromp (*Arctica islandica*) was het doel, en is dat nog steeds als ik op het eiland kom. Noordhorens (*Neptunea antiqua*) en andere zeldzaamheden zijn ook geweldig, maar vooral een fraaie noordkromp maakt mijn dag goed. Noordkrompen zijn prachtig van (ronde) vorm en kleur: geel, blauw, zwart. Ze zijn groot en stevig en liggen lekker in de hand. Ze zijn zeldzaam genoeg om een uitdaging te vormen en algemeen genoeg om regelmatig succes te boeken. Ik heb er in de loop der jaren heel wat gevonden.

De noordkromp is een noordelijke soort – een vondst op Schiermonnikoog is tamelijk kansrijk, op Ameland zijn ze al een stuk zeldzamer en op Texel en de Hollandse en Zeeuwse stranden mag je al blij zijn met een fragment. In Denemarken, Schotland, IJsland en Noorwegen echter zijn ze veel algemener en spoelen ook verse exemplaren en doubletten aan.

Als kind rende ik met joekels van strandgapers naar mijn grote broer, in de hoop dat het een noordkromp was. Dat deed ik

ook met forse wulken (*Buccinum undatum*), in de hoop dat het noordhorens waren. Noordhorens zijn slakkenhuizen die groter kunnen worden dan wulken, maar dat lang niet altijd zijn – een jeugdige noordhoren is kleiner dan een bejaarde wulk. Noordhorens zien er wel anders uit: gladder en sierlijker. Een wulk heeft naast zijn ovale opening een knoestig kozijn, de zogenoemde callus. Bij de noordhoren is die callus slanker, als de holle onderrug van een balletdanser.

Op mijn achtste werkte ik me op van verzamelaar van anonieme, grote en glansrijke schelpen tot serieuze collectioneur die het verschil wist tussen Noorse hartschelp (*Laevicardium crassum*) en gedoornde hartschelp (*Acanthocardia echinata*). Die verandering ging verrassend snel. Mijn eerste schelpenboekje was een gidsje voor kinderen, *Pret met schelpen*, door Bob Entrop, dat ik binnen een paar weken ontgroeid was. Op mijn tiende verjaardag vroeg en kreeg ik *Schelpen vinden en herkennen*, eveneens van Bob Entrop. Dat was toen hét boek. We hadden het in huis, maar dat was een oude druk. Ik wilde de nieuwste versie en ik wilde dat boek voor mezelf, al was het maar om met potlood mijn eventuele vindplaatsen erbij te krabbelen. Ik heb er eindeloos in gebladerd. Er stonden opvallend veel vondsten van het strand bij Scheveningen in genoemd, waar de auteur woonde. Hij runde er het schelpenmuseum In de Schulp, met rond de 250 duizend schelpen, waarvan een deel na zijn dood in 1987 bewaard bleef en in het huidige Muzeum ligt.

Ik zal een jaar of tien zijn geweest, toen professor Lever op Schiermonnikoog een excursie gaf. Er waren een stuk of tien deelnemers en ik was de enige minderjarige. Terwijl de professor iets vertelde aan het om hem heen drommende groepje, zag ik tussen twintig benen een bonte mantel (*Mimachlamys varia*) liggen. Ik had nog nooit een mantel gevonden en dit was de zeldzaamste vondst in mijn nog korte zoekgeschiedenis. Ik hield mijn hart vast voor de schuifelende voeten, bedwong mijn neiging om me door het benenbos te wurmen en hield de schelp in het oog. Ik hoopte er vurig het beste van. Toen het groepje ver-

Bonte mantel, een oud, door ijzer verkleurd exemplaar

derliep, raapte ik hem op en liet ik hem zien aan de professor, die mij complimenteerde met mijn vondst en mijn geduld.

Hoe blij ik ook was met mijn bonte mantel, een noordhoren was het niet. Dat is een noordelijke soort, en is op Schier een zeldzaamheid. Ik heb er inmiddels toch aardig wat gevonden, en ook een keer een groot, prachtig exemplaar op Engelsmanplaat. Maar hoe fanatiek ik als kind ook zocht, het lukte me niet een noordhoren te vinden. Tot ik in de meivakantie een keer met een vriend langs de waterlijn naar het oosten wandelde en hij ineens op een schelp afstormde.

Ik was toen al vijftien en had mijn twee beste vrienden aangestoken met het verzamelvirus, en zij mochten soms mee naar Schier. Dan struinden we het eiland van west- tot oostpunt af,